

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

ინგა ფრანგიშვილი

**საბრუნავი კაპიტალის მენეჯმენტის სრულყოფის
მიმართულებები საქართველოს მრეწველობაში**

სპეციალობა – დარგობრივი ეკონომიკა და მენეჯმენტი

დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარმოდგენილი დისერტაციის

ა ვ ტ ო რ ე ფ ე რ ა ტ ი

თბილისი – 2012

დისერტაცია შესრულებულია საქართველოს
ტექნიკური უნივერსიტეტის სატრანსპორტო
დეპარტამენტში

სამეცნიერო ხელმძღვანელი- გოდერძი ტყემელაშვილი,
სრული პროფესორი

რეცენზენტები: 1.

2.

დისერტაციის დაცვა შედგება 2012 წლის “----“-----“ საათზე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სატრანსპორტო და
მანქანათმშენებლობის სადისერტაციო საბჭოს სადისერტაციო
კოლეგიის სხდომაზე; თბილისი, კოსტავას ქ. №68^ბ, აუდ. 560^ა.

ავტორეფერატი დაიგზავნა 2012 წლის “----“-----“

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი,

ასოც. პროფ. რ.ველიჯანაშვილი

I. ნაშრომის საერთო დახასიათება

თემის აქტუალურობა. მრეწველობა წარმოადგენს ქვეყნის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს დარგს. მრეწველობის განვითარების დონე მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს ქვეყნის მეცნიერულ-ტექნიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობას. სწორედ მძლავრი ინდუსტრიის წყალობითაა, რომ ამერიკის შეერთებულ შტატებს, გერმანიას, იაპონიას, საფრანგეთს, სამხრეთ კორეას და სხვა ქვეყნებს წამყვანი პოზიციები უკავიათ მსოფლიოში. მრეწველობაში საწარმოო და ფინანსური საქმიანობის ნორმალური პირობების შექმნისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს საბრუნავი საშუალებების რაციონალურ ორგანიზაციას. საბაზრო ეკონომიკის ჩამოყალიბება განაპირობებს მეურნეობრიობის კვლავწარმოების ყველა სტადიაზე ეკონომიკური პროცესებისა და ურთიერთობების განვითარებას. ამის შედეგად საზოგადოებრივი ყოფის ეკონომიკური ურთიერთობების მახასიათებელი აყალიბებს ეკონომიკურ კატეგორიას.

ეკონომიკურ კატეგორიათა რიცხვს განეკუთვნება საბრუნავი კაპიტალი, რომელიც ასახავს ეკონომიკის სფეროში რეალურად არსებულ ურთიერთობებს და აქვს სპეციფიკური დანიშნულება. ღირებულების გადანაწილება ფინანსური ინსტრუმენტების მეშვეობით ხორციელდება საბრუნავი კაპიტალის მოძრაობით, რომელსაც შეუძლია ფუნქციონირება ფულად, საწარმოო და საქონლური ფორმით. საბრუნავი კაპიტალის წარმატებული მართვა საწარმოებს საშუალებას აძლევს დაინახონ ბრუნვადობის დაჩქარების არსებული რეზერვები და გაადიდონ მისი გამოყენება სამეურნეო ბრუნვაში. თავის მხრივ, საბრუნავი კაპიტალის ეფექტიანობის ამაღლება განაპირობებს მსხვილი ფინანსური რესურსების გამოთავისუფლებას, რაც მეტად აქტუალურია როგორც საწარმოს საქმიანობისათვის, ასევე მთლიანად ეკონომიკისათვის.

თემის აქტუალობა კიდევ უფრო იზრდება, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ საბრუნავი კაპიტალის მართვას დიდი მნიშვნელობა აქვს წარმოების რენტაბელობის ზრდისა და

გადახდისუნარიანობის უზრუნველყოფის მისაღწევად, რაც საწარმოს ფინანსური მდგრადობის დასტურია. მართვის უმნიშვნელოვანესი საკითხებია საბრუნავი საშუალებების განლაგება წარმოების სფეროსა და მიმოქცევის სფეროს მიხედვით და საბრუნავი საშუალებების საკუთარი და ნასესხები წყაროების განსაზღვრა. ამ საკითხის გადაწყვეტა შესაძლებელი იქნება მხოლოდ საბრუნავ საშუალებათა დაგეგმვის ეკონომიკურად დასაბუთებული საჭიროების განსაზღვრის საფუძველზე. საბრუნავი საშუალებების მართვა – დაგეგმვასთან ერთად გულისხმობს კონტროლის განხორციელებას საბრუნავი საშუალებების ეფექტიანად გამოყენებაზე. მნიშვნელოვანი მომენტია საბრუნავი კაპიტალის უზრუნველყოფა სათანადო ფინანსური წყაროებით და რაციონალური თანაფარდობის შენარჩუნება საკუთარ საბრუნავ კაპიტალსა და ნასესხებ რესურსებს შორის. დასმული პრობლემის გადაჭრის საქმეში მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს საბრუნავი კაპიტალის მართვის უზრუნველყოფის მექანიზმის გამოვლენას რეგიონალურ და ცალკეული საწარმოების დონეზე. საბრუნავი კაპიტალის კვლევა მიკროდონეზე სავსებით კონკრეტული შინაარსისაა, რაც დაკავშირებულია საწარმოს ყოველდღიურ საქმიანობასთან, შიდა და გარეგანი სიტუაციების ახსნასთან. იგი გავლენას ახდენს წარმოებასა და გასაღებაზე, მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის არსებულ თანაფარდობაზე, კონკრეტულ მომხმარებელზე და კომერციულ რისკზე. აუცილებელია ოპერატიული კონტროლის განხორციელება შემუშავებული გეგმიური მაჩვენებლების თითოეულ საწარმოო ერთეულამდე, საწარმოს ქვედანაყოფებამდე დაყვანაზე და საწარმოო ვალდებულებათა შესრულებაზე, აგრეთვე სასაქონლო-მატერიალურ ფასეულობათა მარაგის და დანახარჯების მდგომარეობაზე.

პრობლემის შესწავლის მდგომარეობა. ეკონომიკაში მრეწველობის განვითარებაზე საქართველოსა და მის ფარგლებს გარეთ მრავალ მეცნიერს ჩაუტარებია კვლევა-ძიება. კვლევა შეუძლებელი იქნებოდა საბრუნავი კაპიტალის კვლავწარმოების პრობლემებთან დაკავშირებული თეორიული დამუშავებების გაცნობა-გათვალისწინების გარეშე. თეორიულ-მეთოდოლოგიურ

ბაზას წარმოადგენს ეკონომიკური მეცნიერების კლასიკოსთა ფუნდამენტალური ნაშრომები, ქართველ და უცხოელ მეცნიერ-ეკონომისტთა გამოკვლევები. კერძოდ: ჯ. კეინსი, რ. ჰაროდი, ა. ოუენი, ჯ. ვაისამანი, ფ. პერუ, ჯ. ჰიკსი, პ. სამუელსონი, პ.ტ. ბალაბანოვი, მ.ი. ბაჯანოვი, ს.ვ. ბოლშაკოვი, ვ.ვ. კოვალიოვი, ნ.ვ. კოლჩინა, ე.ვ. კუზნეცოვი, ა. რეინინა, მ.ა. ფელოტოვი...

საბრუნავი კაპიტალის შესახებ საყურადღებო გამოკვლევები აქვთ ჩატარებული ცნობილ ქართველ მეცნიერ-ეკონომისტებს: ფ. გოგიჩაიშვილს, ა. გუნიას, ვ. მელქაძეს დ. ძნელაძეს, გ. ტყეშელაშვილს, ო.გელაშვილს, პ. ჩაგელიშვილს, გ. პაპავას, რ. კაკულიას, თ. ბაბუნაშვილს, მ. დარჩიაშვილს, ვ. ზურაბიშვილს, თ. ბაქრაძეს... მათი ნაშრომები მნიშვნელოვან საყრდენს წარმოადგენს მრეწველობის მენეჯმენტის სფეროში შემდგომი კვლევების გაფართოებისათვის. მათ მიერ ჩატარებული კვლევების შემდეგ დიდი დრო გავიდა, შეიცვალა არა მარტო წარმოების განხორციელების რეალიები, არამედ მეურნეობრიობის წარმართვის წესებიც, აქედან გამომდინარე აუცილებელი შეიქმნა მრეწველობის საბრუნავი კაპიტალის მენეჯმენტის შესახებ ახალი კვლევების ჩატარება.

კვლევის მიზანი და ამოცანები. კვლევის მეთოდოლოგიად გამოყენებულია სისტემური მიდგომა. საბრუნავი კაპიტალი განიხილება, როგორც ღია სისტემა, რომელზეც მოქმედებს შიგა და გარე ფაქტორები კომპლექსურად და დინამიკაში, განუწყვეტლივ დროსა და სივრცეში. ამასთან კვლევის შედეგები არ შეიძლება წინააღმდეგობაში მოდიოდეს ეკონომიკური თეორიის საყოვეთაოდ აღიარებულ დებულებებთან. ამდენად, ეკონომიკური თეორიაც ზოგადად გვევლინება მეთოდოლოგიურ საფუძვლად.

კვლევის მეთოდოლოგიად გამოყენებულია დიალექტიკა, რომელიც საშუალებას გვამლევს: ვადიაროთ მოვლენათა განუწყვეტელი მოძრაობა და განვითარება, სუბიექტისაგან (მკვლევარი) ობიექტის (დარგი) დამოუკიდებლობა; ობიექტზე სუბიექტის მოქმედების გავლენა. კვლევის პროცესში გამოყენებულია ანალიზის და სინთეზის მეთოდები. მასთან კავშირში კი სტატისტიკური მასალები, ცალკეული სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაციათა კვლევის შედეგები,

გამოკვლევები.

კვლევისას ფართოდ გამოვიყენეთ სტატისტიკური მასალები. ასევე ცალკეული სატრანსპორტო ფირმებისა და კორპორაციების სტატისტიკური ინფორმაციები. ნაშრომი დაფუძნებულია ეკონომიკისა და მენეჯმენტის ზოგად თეორიებზე. მის გარე და შიგა ფაქტორების შესწავლაზე და გამოვლენის ხერხებზე.

ნაშრომი თავს უყრის ეკონომიკური ზრდის შესახებ კვლევების, თეორიების, ეკონომიკური ციკლების და მათი გაზომვის, ანალიზისა და განზოგადების საშუალებებს.

ბევრი ეკონომისტის შრომებში ფიქსირდება აზრთა სხვადასხვაობა საბრუნავი კაპიტალის შემადგენლობის დასაბუთებასთან დაკავშირებით. ჩვენ უფრო სიღრმისეულად განვიხილეთ საბრუნავი კაპიტალის ელემენტები. პრობლემის ცალკეული საკითხების დამუშავებისას გამოყენებული იქნა ეკონომიკურ მოვლენათა და მაჩვენებლთა ანალიზისა და შეფასების სხვადასხვა მეთოდები.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე მდგომარეობს შემდეგში: საბაზრო ეკონომიკის პირობებში საქართველოში საბრუნავი კაპიტალის ეფექტიანობაზე ჯერ-ჯერობით კვლევა არ ჩატარებულა, მითუმეტეს საქართველოს მრეწველობის მასშტაბით, ამიტომ წარმოდგენილი ნაშრომი მთლიანობაში შეგვიძლია ნოვაციად განვიხილოთ. კერძოდ სიახლეები კი შემდეგში მდგომარეობს:

- კრიტიკულად არის გააზრებული საბრუნავი კაპიტალის ცნების არსებული განმარტებები და მიგვაჩნია, რომ აღნიშნული ტერმინის ქვეშ უნდა იგულისხმებოდეს ის წარმოების საშუალებები, რომლებიც მხოლოდ ერთხელ მონაწილეობენ საწარმოო ციკლში, სრულად გადასცემენ თავიანთ სრულ ღირებულებას წარმოებულ პროდუქციას (შესრულებულ სამუშაოებს და მათ თვითღირებულებას) და ჰკარგავენ გარეგნულ-ფიზიკურ ფორმას, ქიმიურ

შემადგენლობას ან ურთიერთგანლაგების კოორდინატებს (ძირითადად საამწყობო ერთეულების შემთხვევაში);

- საბრუნავი კაპიტალის გამოყენების ეფექტიანობით ძირითადად განისაზღვრება მოცემული კონკრეტული წარმოების საბოლოო ტექნიკურ-ეკონომიკური პარამეტრები და კონკურენტუნარიანობა, ხოლო აღნიშნული ეფექტიანობის ძირითადი გასაღები საბრუნავი კაპიტალის მენეჯმენტით განისაზღვრება. აქედან გამომდინარე საბრუნავი კაპიტალის მენეჯმენტში აუცილებელია მართვის თანამედროვე სტრუქტურული სქემების და მოდელირების მეთოდთა გამოყენება;
- ჩატარებულია საბრუნავი კაპიტალის მენეჯმენტის ეფექტიანობის მათემატიკური მოდელირება საქართველოს მრეწველობისათვის და სს „ელექტროვაგონშემკეთებელი“ ქარხნის მაგალითზე. მიღებულმა მოდელმა წარმოაჩინა, რომ საბრუნავი კაპიტალის ეფექტიანობას განაპირობებს: შრომის ინტენსიფიკაციის დონე, ინოვაციებში ჩადებული ინვესტიციების მოცულობა, საგადასახადო განაკვეთების სიდიდეები, დასაქმებულთა კვალიფიკაცია და მოსახლეობის შემოსავლები.

სადისერტაციო ნაშრომის თეორიული მნიშვნელობა.

სადისერტაციო ნაშრომი საქართველოში საბაზრო ურთიერთობის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე ერთ-ერთი პირველი მეცნიერული გამოკვლევაა. მოცემული თეორიული დასკვნებისა და წინადადებების პრაქტიკული განხორციელება ხელს შეუწყობს საქართველოში საბაზრო ეკონომიკის პირობებში საბრუნავი კაპიტალის ეკონომიკური ეფექტიანობის შეფასების განსაზღვრას, მრეწველობის დარგების საბრუნავი კაპიტალით მომარაგების უზრუნველყოფას და ქვეყანაში ეკონომიკური კრიზისის დაძლევას.

სადისერტაციო ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებებისა და სიახლეების

გამოყენება შესაძლებელია, როგორც უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლების პროცესში, აგრეთვე ნაშრომის დასკვნები და შემოთავზებული რეკომენდაციები შეიძლება გამოყენებული იქნას სამთავრობო სტრუქტურების, სატრანსპორტო ფირმების მენეჯმენტის სრულყოფისათვის. სამრეწველო ფირმების მენეჯერებს შეუძლიათ ნაშრომის პრაქტიკული რეკომენდაციები გაითვალისწინონ მმართველობით გადაწყვეტილებათა გამოტანისას, გამოავლინონ ფირმის ეფექტიანობაზე ყველაზე მაღალი დონით მოქმედი ფაქტორები და არსებული რესურსები მიმართონ ამ ფაქტორების გაზრდისაკენ. დღეს ვერცერთი მეწარმე, მენეჯერი თუ ბიზნესმენი ვერ შეძლებს წარმატების მიღწევას თავის საქმიანობაში, თუ მან არ მიიღო თანამედროვე საერთაშორისო დონის ეკონომიკური და სამართლებრივი განათლება, არ შეისწავლა არსებული მოწინავე გამოცდილება მართვის სფეროში.

სადისერტაციო ნაშრომის აპრობაცია და პუბლიკაციები.
სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები გამოქვეყნდა სამეცნიერო სტატიების სახით, ასევე მოხსენებული იქნა საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენციებზე.

სადისერტაციო ნაშრომის სტრუქტურა და მოცულობა.
დისერტაციის სრულყოფილად დამუშავების საჭიროებამ მოითხოვა ნაშრომის შემდეგი სტრუქტურა: იგი მოიცავს 157 გვერდს, შედგება ოთხი თავის, ათი ცხრილის, ოცდაექვსი ნახაზის, დასკვნებისა და გამოყენებული ლიტერატურისაგან.

შესავალი

თავი I. ლიტერატურის მიმოხილვა

1.1. საბრუნავი კაპიტალის მნიშვნელობა და მისი მენეჯმენტის მდგომარეობა საქართველოს მრეწველობაში

1.1.1. საბრუნავი კაპიტალის მართვა, როგორც ეკონომიკური კვლევის ობიექტი

- 1.1.2. საბრუნავი კაპიტალის ევოლუციისა და ფინანსური უზრუნველყოფის საფუძვლები თანამედროვე ეკონომიკაში
- 1.1.3. საბრუნავი კაპიტალის შემადგენლობისა და სტრუქტურის მაჩვენებლები
- 1.1.4. საბრუნავი კაპიტალის მენეჯმენტის ანალიზი საქართველოს მრეწველობაში

თავი II. შედეგები და მათი განსჯა

- 2.1. საბრუნავი კაპიტალის მენეჯმენტის სრულყოფის მიმართულებები
 - 2.1.1. სასაქონლო ბირჟები და მათი როლი სამრეწველო საწარმოთა საბრუნავი კაპიტალით უზრუნველყოფაში
 - 2.1.2. საბრუნავი კაპიტალის ფორმირების წყაროების მაჩვენებლები**
 - 2.1.3. საბრუნავ კაპიტალზე მოთხოვნის განსაზღვრის მაჩვენებლები
 - 2.1.4. საბრუნავი კაპიტალის ეფექტიანობაზე მოქმედი ფაქტორების გავლენის ზომის განსაზღვრა
- 3.1. საბრუნავი საშუალებების და მატერიალური რესურსების გამოყენების ეფექტიანობის ანალიზი**
 - 3.1.1. საბრუნავი საშუალებების შემადგენლობის, სტრუქტურის, დინამიკისა და დაფინანსების ანალიზი
 - 3.1.2. საბრუნავი კაპიტალის გამოყენების ეფექტიანობის მაჩვენებლები
 - 3.1.3. მატერიალური რესურსებით უზრუნველყოფის ანალიზი
 - 3.1.4. მატერიალური რესურსების გამოყენების ეფექტიანობის ანალიზი
- 4.1. ხელმძღვანელის კომუნიკაციური უნარი თანამედროვე პირობებში**

- ძირითადი დასკვნები
 - გამოყენებული ლიტერატურა

II. დისერტაციის მოკლე შინაარსი

თემა შედგება ოთხი ძირითადი ნაწილისაგან.

პირველ თავში -**“საბრუნავი კაპიტალის მნიშვნელობა და მისი მენეჯმენტის მდგომარეობა საქართველოს მრეწველობაში”**- მიმოხილულია ლიტერატურა, თუ რა არის საბრუნავი კაპიტალი, როგორია მისი შემადგენლობა, სტრუქტურა, შეფასების მაჩვენებლები. გაანალიზებულია სხვადასხვა მეცნიერ - ეკონომისტების შეხედულებები საბრუნავი კაპიტალის შესახებ. საბრუნავი კაპიტალის ეფექტიანობით მნიშვნელოვნად განისაზღვრება ფირმის საერთო ეფექტიანობა, ამიტომ მისი მართვა მენეჯმენტის ერთ-ერთი ძირითადი საკითხია. კვლევის ობიექტია საბრუნავი კაპიტალის მდგომარეობა და დონე, მისი მართვა, როგორც მიკრო ასევე მაკრო დონეზე, კვლევის საგანია საბრუნავი კაპიტალის მართვის ეკონომიკური მექანიზმი და სტრატეგია. ამან შესაძლებელი გახადა განხილულიყო საბრუნავი კაპიტალის მართვის მაჩვენებელთა სისტემის აგების მეთოდოლოგიური პრობლემები. მისი შემადგენლობისა და სტრუქტურის მაჩვენებელთა გათვალისწინებით განსაზღვრული ყოფილიყო მისი მოთხოვნები, ოპტიმიზაცია და გამოყენების ეფექტიანობის მაჩვენებლები. გარკვეული პირობითობის გათვალისწინებით შეიძლება ითქვას, რომ საბრუნავი კაპიტალის მართვის სისტემა შედგება სამი ბლოკისაგან: მართვის თეორიული საფუძვლები; საბრუნავი კაპიტალის მართვის სტრატეგია, რეალიზაციის მექანიზმი და ძირითადი დებულებების რეალიზაციის მეთოდები და ხერხები. გაფართოებული კვლავწარმოების პირობებში აქტუალურია რეგიონალურ დონეზე საბრუნავი კაპიტალის მართვის რამდენიმე საკვანძო პრობლემა, პირველ რიგში ეს არის კაპიტალის შექმნა და მასთან დაკავშირებული დამატებითი სახსრებისა და რესურსების მოზიდვა. საბრუნავი კაპიტალის სიდიდე განისაზღვრება არა მარტო საწარმოო პროცესების საჭიროებით, არამედ შემთხვევითი ფაქტორებითაც, ამიტომ მიღებულია იგი დაიყოს ორ კატეგორიად: მუდმივი საბრუნავი კაპიტალი და ცვალებადი საბრუნავი კაპიტალი. საბაზრო ეკონომიკის ძირითად ელემენტებს შორის არსებობს რთული

ფუნქციონალური კავშირი, რომელიც ყალიბდება სხვადასხვა ფაქტორების გავლენის შედეგად, ამიტომ საწარმოს წარმატებული საქმიანობისათვის აუცილებელია მოთხოვნისა და მიწოდების რეგულირება, რაც შეიძლება მიღწეული იქნას ფასების ცვლილების მეშვეობით და სასაქონლო მარაგების მანევრირების გზით. საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის შეფასების მთავარი კრიტერიუმებია გადახდისუნარიანობისა და ფინანსური მდგრადობის მაჩვენებლები. მნიშვნელოვანი როლი ეკისრებათ საბრუნავი კაპიტალის ფორმებს, რომელიც წარმოდგენილია შემდეგი პირობების სახით:

- 1) საბრუნავი კაპიტალის შემადგენლობისა და სტრუქტურის დადგენა;
- 2) საბრუნავ კაპიტალზე მოთხოვნის განსაზღვრა;
- 3) საბრუნავი კაპიტალის ფორმირების წყაროების გამოვლენა;
- 4) საბრუნავი კაპიტალის ოპტიმიზაცია;
- 5) საბრუნავი კაპიტალის გამოყენების ეფექტიანობა.

პირველ თავში აგრეთვე განხილულია საბრუნავი კაპიტალის კლასიფიკაციის სტრუქტურა. საბრუნავი ფონდების სტრუქტურა მრეწველობის სხვადასხვა დარგებში სხვადასხვაა და იგი დამოკიდებულია წარმოების ტექნიკურ დონეზე, საწარმოთა სპეციალიზაციის ხარისხზე და გადასამუშავებელი მასალების თავისებურებებზე. პროდუქციის წარმოებისა და რეალიზაციის შეუფერხებელი პროცესის უზრუნველსაყოფად თითოეული საწარმო უნდა ფლობდეს ერთდროულად საბრუნავ საწარმოო ფონდს (კაპიტალს) და მიმოქცევის ფონდს (კაპიტალს). საწარმოთა ეფექტიანი მუშაობა დიდად არის დამოკიდებული საბრუნავი საშუალებებით უზრუნველყოფის ხარისხზე. არასაკმარისი მოცულობის საბრუნავი საშუალებების პირობებში შეუძლებელია სასაქონლო-მატერიალურ ფასეულობათა მარაგების საკმარაოდენობით შექმნა, ეს კი თავის მხრივ ამცირებს წარმოების მოცულობას და პირიქით, ზედმეტი მარაგების პირობებში ხდება წარმოების პროცესში მათი არაეფექტიანი, უყარათო ხარჯვა. ამიტომ, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება საბრუნავი საშუალებების სწორად განსაზღვრას, ნორმირებას. საწარმოს საბრუნავი აქტივების

მიზანმიმართული მართვა განსაზღვრავს მისი წინასწარი კლასიფიკაციის აუცილებლობას, რომელიც აიგება შემდეგი ძირითადი ნიშნების მიხედვით:

1. ფინანსური ფორმირების წყაროების მიხედვით - საერთო, წმინდა და საკუთარი საბრუნავი აქტივები: ა) საერთო საბრუნავი აქტივები ახასიათებენ მათ საერთო ოდენობას, რომელიც ფორმირებულია, როგორც საკუთარი, ასევე ნასესხები კაპიტალის ხარჯზე. ბ) წმინდა საბრუნავი აქტივები (ან წმინდა სამუშაო კაპიტალი) ახასიათებს მათი სიდიდის იმ ნაწილს, რომელიც ფორმირებულია საკუთარი და გრძელვადიანი ნასესხები კაპიტალის ხარჯზე; გ) საკუთარი საბრუნავი აქტივები ახასიათებენ მათ იმ ნაწილს, რომელიც ჩამოყალიბებულია საწარმოს საკუთარი კაპიტალის ხარჯზე.

2. საბრუნავი აქტივების სახეები- ამ ნიშნის მიხედვით, ისინი კლასიფიცირდებიან შემდეგნაირად: ა) ნედლეულის, მასალების და ნახევარფაბრიკატების მარაგები; ბ) მზა პროდუქციის მარაგები - ამ სახის საბრუნავ აქტივებს ემატება ჩვეულებრივ დაუმთავრებელი წარმოების სიდიდე; გ) მიმდინარე დებიტორული დავალიანება, იგი ახასიათებს დავალიანების სიდიდეს საწარმოს სასარგებლოდ, რაც წარმოდგენილია იურიდიული და ფიზიკური პირების ფინანსური ვალდებულებების გათვლილ საქონლეზე, მომსახურებაზე გაცემული ავანსების მიხედვით; დ) ფულადი აქტივები - თანამედროვე პრაქტიკაში მათ მიეკუთვნება არა მარტო ფულადი ნაშთები ეროვნულ და უცხოურ ვალუტაში, არამედ მოკლევადიანი მაღალლიკვიდური ფინანსური ინვესტიციები, რომლებიც თავისუფლად კონვერსირებადი არიან ფულად ფორმაში და ხასიათდებიან ცვლილებების უმნიშვნელო რისკით; ე) სხვა საბრუნავი აქტივები, რომლებიც არ განეკუთვნებიან ზემოთ ჩამოთვლილ აქტივებს, მაგრამ ასახულია მათ საერთო ოდენობაში.

3. საოპერაციო პროცესში მონაწილეობის ხასიათი: ა) საბრუნავი აქტივები, რომლებიც ემსახურებიან საწარმოს საწარმოო ციკლს; ბ)

საბრუნავი აქტივები, რომლებიც ემსახურებიან, საწარმოს ფინანსურ (ფულად) ციკლს.

4. საბრუნავი აქტივების ფუნქციონირების პერიოდი - ამ ნიშნის მიხედვით ისინი კლასიფიცირდებიან შემდეგნაირად: ა) საბრუნავი აქტივების მუდმივი ნაწილი - ესაა მათი უცვლელი ნაწილი, რომელიც არაა დამოკიდებული საწარმოს საოპერაციო საქმიანობის სეზონურ და სხვა სახის რყევებზე. სხვა სიტყვებით იგი განიხილება, როგორც საბრუნავი აქტივების უცვლელი მინიმუმი, რაც აუცილებელია საწარმოს საოპერაციო საქმიანობის განსახორციელებლად. ბ) საბრუნავი აქტივების ცვალებადი ნაწილი-იგი წარმოადგენს ვარირებად ნაწილს, რომელიც დაკავშირებულია პროდუქციის წარმოებისა და რეალიზაციის სეზონურ ზრდასთან.

მაღალი ინფლაცია, გადასახადები და სხვა კრიზისული მოვლენები აიძულებს საწარმოებს შეცვალონ თავიანთი დამოკიდებულება საბრუნავ კაპიტალთან მიმართებაში, განსაზღვრონ მასზე მოთხოვნა, ეძებონ შევსების ახალი წყაროები, შეისწავლონ შენარჩუნებისა და ეფექტიანად გამოყენების პრობლემები.

ამავე თავშია მოცემული სტატისტიკური მონაცემები (ცხრილები) საქართველოს ეკონომიკის ისეთი უმნიშვნელოვანესი დარგისათვის როგორცაა მრეწველობა, "ელექტროვაგონშემკეთებელი" და "ელმავალმშენებელი" ქარხნის ციფრობრივი მონაცემები. ჩვენს შემთხვევაში მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ საბრუნავი კაპიტალის ეფექტიანობის განზოგადოებულ მაჩვენებლებად, კრიტერიუმებად აგველო მხოლოდ მისი ბრუნვის სიჩქარე (v_1) და მასალატევადობა (v_2), მასზე მოქმედი ფაქტორები კი $x_1, x_2, x_3 \dots$ რომელზედაც შედეგებში მოგახსენებთ.

მეორე თავში -" საბრუნავი კაპიტალის მენეჯმენტის სრულყოფის მიმართულებები" - განხილულია სასაქონლო ბირჟების როლი საწარმოთა საბრუნავი კაპიტალით მომარაგების საქმეში. პირველი სასაქონლო ბირჟები საქართველოში XX ს-ის დასაწყისში დაარსდა:

თბილისში - 1907 წელს, ხოლო ბათუმში - 1910 წელს. ეს ბირჟები XX ს-ის 30-იან წლებამდე არსებობდა. 1991 წლიდან საქართველოში მრავალი ბირჟა დაარსდა, ამ ბირჟების საქმიანობა სათანადო ინფრასტრუქტურისა და სამართლებრივი ბაზის უქონლობის გამო დიდად ეფექტური არ ყოფილა. მცირედ განვითარებული სასაქონლო-ფულადი ურთიერთობების გამო, მათ ვერ უზრუნველყვეს მნიშვნელოვანი მოცულობით გარიგების დადება და თანდათან შეწყვიტეს საქმიანობა. სასაქონლო ბირჟა 1994 წელს ისევ შეიქმნა. იმ ხანად სულ სამი ბირჟა გაიხსნა: "კავკასიის ბირჟა", საავტომობილო ბირჟა "მერკური" და ღვინისა და ჩაის ბირჟა. ამ უკანასკნელმა სულ რამდენიმე ვაჭრობა გამართა და მალევე დაიხურა. მალე მისი ბედი დანარჩენებსაც გაიზიარეს, არა და ამ ბირჟებს უდიდესი სარგებლის მოტანა შეეძლოთ და ჩვენი ეროვნული პროდუქციისათვის ესოდენ მნიშვნელოვან ბაზრებს აღარ დავკარგავდით. 2010 წელს თბილისში სასაქონლო ბირჟა ისევ გაიხსნა, რომელიც სავაჭრო ცენტრ "გლდანი 1"-ში განთავსდა. ავტორებს იმედი ჰქონდათ, რომ ბირჟის ამოქმედება ხელს შეუწყობდა ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებას. თანამედროვე საბითუმო ბაზრის შექმნას, საქონელბრუნვის ეფექტურობის გაზრდას, ფასწარმოქმნის მექანიზმის სრულყოფას და კონკრეტული გარემოს ჩამოყალიბებას. ჩვენ მისაზამ დასავლეთში და საერთოდ, საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში ლიბერალური ეკონომიკა ბირჟების გარეშე წარმოდგენილია. ისტორიულად სასაქონლო ბირჟა არის იქ, სადაც მაღალია მოთხოვნა-მიწოდება და ქვეყანა, რომელიც აშენებს საბაზრო ეკონომიკას, აუცილებლად უნდა ჰქონდეს სასაქონლო ბირჟა.

მეორე თავშია აგრეთვე განხილული საბრუნავი კაპიტალის ფორმირების წყაროების მაჩვენებლები. პროდუქციის სრული თვითღირებულება იყოფა ორ ნაწილად, წარმოებული პროდუქციის თვითღირებულება და მზა პროდუქციის შენახვის თვითღირებულება. რაც უფრო ჩქარია ბრუნვა, მით უფრო ნაკლებია ხარჯები და დაბალია პროდუქციის თვითღირებულება. ბრუნვაძობის დაჩქარება, როგორც წესი, მიმდინარეობს ბრუნვაში დამატებითი სახსრების მოზიდვით, ხოლო შენელება - ბრუნვიდან

სახსრების ამოღებით. საბრუნავი კაპიტალის ფორმირება განისაზღვრება მისი ზემოქმედებით წარმოების საბოლოო შედეგებზე.

მეორე თავის მეოთხე ქვეპუნქტში განხილულია საბრუნავ კაპიტალზე მოქმედი ფაქტორების ზომის განსაზღვრა. ჩვენს შემთხვევაში მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ საბრუნავი კაპიტალის ეფექტიანობის განზოგადოებულ მაჩვენებლებად, კრიტერიუმებად აგველო მხოლოდ მისი ბრუნვის სიჩქარე და მასალატევაობა. საქართველოში საბრუნავი კაპიტალის ეფექტურად გამოყენების სრულყოფილად დახასიათებისათვის შემდგომი კვლევა ჩავატარეთ საქართველოს ეკონომიკისათვის მთლიანად და მისი შემადგენელი ისეთი უმნიშვნელოვანესი დარგისათვის, როგორცაა მრეწველობა, ხოლო საბრუნავი კაპიტალის მენეჯმენტის სრულყოფის მიზნისგან გამომდინარე კონკრეტული ფირმისათვის, გამოკვლევა და შესაბამისი გამოთვლები ჩავატარეთ ფირმის მაგალითზეც. კერძოდ სს „ელექტროვაგონშემკეთებელი ქარხნის“ მაგალითზე. აღნიშნული საწარმო უძველესია მთელ კავკასიაში, მისი როგორც ისტორია, ისე დღევანდელი მჭიდროდ უკავშირდება საქართველოს რკინიგზას და შესაბამისად საქართველოს ტრანსპორტს. სს „ელექტროვაგონშემკეთებელი“ ქარხნიდან მოპოვებული ციფრობრივი მონაცემების აღებული ცხრა მაჩვენებლიდან მხოლოდ მომუშავეთა რიცხოვნობასა და საერთო შემოსავლებს შორის აღმოჩნდა მჭიდრო კორელაციური დამოკიდებულება, რაც ისედაც ნათელია. ამიტომ აღნიშნული წარმოების მაგალითზე მათემატიკური მოდელის აგება აზრს კარგავს. აღნიშნული უნდა აიხსნას იმ გარემოებით, რომ წლების განმავლობაში სიტუაცია ელექტროვაგონშემკეთებელ წარმოებაში არასტაბილურია. შემოსავლების ფულადი ოდენობა უმეტესად არ არის დამოკიდებული წარმოების სხვა მნიშვნელოვან ტექნიკურ-ეკონომიკურ პარამეტრებზე. რაც მოცემული წარმოების არასტაბილური ეფექტიანობით აიხსნება. განსხვავებით მრეწველობის საშუალო მაჩვენებლებისა, სადაც დამოკიდებულების კანონზომიერების განსაზღვრა უფრო შესაძლებელიცაა და მოდელი დიდი ალბათობით ფაქტიური მდგომარეობის ამსახველია.

მაჩვენებლებს შორის დამოკიდებულების სიმჭიდროვე განსაზღვრეთ ე.წ. კორელაციის კოეფიციენტით.

აღნიშნული კოეფიციენტის განსაზღვრის რამდენიმე მეთოდი არსებობს, რომელთაგან ყველაზე გავრცელებულია უმცირეს კვადრატთა მეთოდი. კორელაციის კოეფიციენტს აქვს შემდეგი სახე:

$$R_{xy} = \frac{\sum(x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sqrt{\sum(x - \bar{x})^2 \sum(y - \bar{y})^2}}$$

მათემატიკური მოდელირებისათვის ეკონომიკაში ფაქტორთა სიმრავლისგან გამომდინარე იყენებენ წრფივ დამოკიდებულებას

$$Y = F(X) = a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_nx_n$$

სადაც, Y – შედეგობრივი მახასიათებელი – მიზნის ფუნქციაა, ხოლო x მასზე მოქმედი ფაქტორი. აღნიშნული კორელაციის კოეფიციენტის გამოთვლა შესაძლებელია EXCEL-ის პროგრამით. ამრიგად ნაშრომის შესრულებისას ვისარგებლეთ რეგრესული ანალიზის მეთოდებით, გამოვიყენეთ კორელაციური სიმჭიდროვის განმაზოგადებელი განმსაზღვრელი მათემატიკური მიდგომები, ჩამოვყალიბეთ ბრუნვის სიჩქარეზე და მასალატევადობაზე ეფექტიანობის განზოგადებული ამოცანა. გადაწყვეტილია ფაქტორული ანალიზის საფუძველზე ექსტრაპოლაციის მეთოდით, რისთვისაც გამოყენებულია კრამერის მეთოდი. ბრუნვის სიჩქარეზე მოცულობის მათემატიკურ დამოკიდებულებას აქვს შემდეგი სახე:

$$Y_1 = 0,006x_1 + 0,03x_2 + 0,33x_3 + 0,00023x_4 - 0,0012x_5 + 0,0057x_6 - 1,188x_7 + 0,3243x_8$$

ხოლო, მასალატევადობაზე მათემატიკურ დამოკიდებულებას აქვს შემდეგი სახე:

$$Y_2 = 0,196x_1 - 0,012x_2 - 0,006x_3 + 1,27x_4 + 0,047x_5 + 0,68x_6 - 1,01x_7 - 0,0005x_8$$

ამრიგად, კორელაციური გამოკვლევით და რეგრესული ანალიზით შესაძლებელია ბრუნვის სიჩქარეზე და მასალატევადობაზე მოქმედი ძირითადი ფაქტორების გამოვლენა და მენეჯმენტის გაძლიერება უარყოფითი სიმპტომების შესამცირებლად და დადებითის გასაძლიერებლად.

დისერტაციის მესამე თავში - საბრუნავი საშუალებების და მატერიალური რესურსების გამოყენების ეფექტიანობის ანალიზი-განხილულია საბრუნავი საშუალებების შემადგენლობის, სტრუქტურის, დინამიკისა და დაფინანსების ანალიზი. აგრეთვე საბრუნავი კაპიტალის გამოყენების ეფექტიანობის მაჩვენებლები. საბრუნავი კაპიტალის რენტაბელობის მაჩვენებელსა და მის ბრუნვადობას შორის არსებობს კავშირი, რომელიც წარმოდგენილია შემდეგი ფორმულის სახით:

$$R_{OB} = \frac{P_p}{OBC} = \frac{P_p}{B} \cdot \frac{B}{OBC} = R_{OB}$$

სადაც: R_{OB} - საბრუნავი კაპიტალის რენტაბელობა;

P_p - რეალიზაციიდან მიღებული მოგება;

B - რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგები;

R_{NP} - გაყიდვების რენტაბელობა;

OBC - საბრუნავი კაპიტალის საშუალოწლიური ღირებულება.

ფაქტორული მოდელი, რომელიც პირველი რიგის ფაქტორებისაგან შედგება, მასალატევადობისათვის შეიძლება გამოვსახოთ ფორმულით:

$$ME = \frac{MZ}{BP} = \frac{\sum (Q^{OB} \cdot Y_{di} \cdot YP_i \cdot CM_i)}{\sum (Q^{OB} \cdot Y_{di} \cdot CPI)}$$

სადაც - ME - პროდუქციის მასალატევადობა;

MZ - მატერიალური დანახარჯები;

BP - საერთო პროდუქცია (მთლიანი პროდუქცია)

ღირებულებით გამოხატულებაში;

Q^{OB} - წარმოებული პროდუქციის რაოდენობა ნატურალურ გამოხატულებაში;

Y^d - i -ური სახის პროდუქციის ხვედრითი წილი წარმოებული პროდუქციის საერთო ოდენობაში;

Y_{Pi} - მასალების დანახარჯი- i -ური პროდუქციის ერთეულზე;

CM_i - მასალების ღირებულება;

CP_i - ური სახის პროდუქციის გასაშვები ფასების დონე.

ფაქტორების გავლენა მასალაუკუგებაზე ანდა მასალატევადობაზე შეიძლება განისაზღვროს ჯაჭვური ჩასმის წესით.

მეოთხე თავში - “ხელმძღვანელის კომუნიკაციური უნარი თანამედროვე პირობებში” - მიმოხილულია ხელმძღვანელის კომუნიკაციური უნარი თანამედროვე პირობებში. გასული საუკუნის 80-იანი წლების ბოლოს და 90-იანი წლების დასაწყისში საბაზრო სისტემაზე გადასვლამ არსებითი გარდაქმნები მოითხოვა მართვის სფეროში, ხელმძღვანელს საქმე აქვს ადამიანების ჯგუფთან, ფულთან და მატერიალურ რესურსებთან, რომლებზეც ზემოქმედება ხორციელდება მართვის სპეციფიკური მეთოდების მეშვეობით. მას აუცილებლად უნდა ესმოდეს მმართველობითი საქმიანობის სტრუქტურა, შეეძლოს პროფესიონალიზმის სიმალლეთა განსაზღვრა ამ სფეროში, ასევე ამ სიმალლეთა მიღწევის გზები და საშუალებები მიზანმიმართული განათლებისა და თვითგანვითარების პროცესის გზით. ხელმძღვანელის წარმატებული საქმიანობა მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია შედეგიანი ქმედებების პრინციპების რეალიზაციაზე, ემყარება დეკარტის წესებს, კლოდ ბერნერის რეკომენდაციებს, ადამ სმიტის შრომის დანაწილების კანონებს და ფ. ტეილორის ინტეგრაციის კანონებს. აქ შეიძლება მოიაზრობოდეს კაროლ ადამეცკის წარმოების ჰარმონიის კანონები, ანრი ფაიოლის,

ფრენკ გილბერტის და სხვების წარმოების ჰარმონიის კანონები. ხელმძღვანელს მმართველობითი გადაწყვეტილებების გადაჭრისას უნდა შეეძლოს: კონფლიქტის გარეშე მოახდინოს გავლენა გარშემომყოფზე; ჩამოაყალიბოს და განავითაროს მუშა ჯგუფები, თავად მოახდინოს საკუთარი თავის რეალიზაცია, რეფლექსირება, ეცადოს გააუმჯობესოს კომუნიკაციური უნარები როგორც მმართველობითი საქმიანობის მთავარი ამოცანა.

ძირითადი დასკვნები

-დისერტაციაში შემოთავაზებული საბრუნავი კაპიტალის მართვის მაჩვენებელთა სისტემა მოიცავს ჯგუფებს, რომლებიც ახასიათებს: საბრუნავი კაპიტალის შემადგენლობისა და სტრუქტურის მაჩვენებლებს; საბრუნავ კაპიტალზე მოთხოვნის განსაზღვრის მაჩვენებლებს; საბრუნავი კაპიტალის ფორმირების წყაროების მაჩვენებლებს; საბრუნავი სახსრების ოპტიმიზაციის მაჩვენებლებს; საბრუნავი კაპიტალის გამოყენების ეფექტიანობის მაჩვენებლებს.

-საბრუნავი კაპიტალის მართვის კვლევის მეთოდოლოგიის პირველი ეტაპია საბრუნავი კაპიტალის ფორმების განსაზღვრა, რომელიც შეიძლება განხილული იქნას დაგეგმვის ხარისხის მიხედვით, როგორც ნორმირებული და არანორმირებული საბრუნავი კაპიტალი. საბრუნავი კაპიტალის ფორმირების წყაროების მაჩვენებელი შეიძლება დაიყოს საკუთარ და ნასესხებ სახსრებად.

-საბრუნავი კაპიტალის სიდიდე განისაზღვრება არა მარტო საწარმოო პროცესების მოთხოვნებით, არამედ შემთხვევითი სიდიდეებით. ამიტომ იგი შეიძლება დაიყოს მუდმივ და ცვალებად კაპიტალად. ამას გარდა საბრუნავი კაპიტალის მართვა შეიძლება წარმოდგენილი იქნას როგორც მიმდინარე აქტივების სიდიდისა და სტრუქტურის, მათი დაფარვის წყაროებისა და მათ შორის თანაფარდობის განსაზღვრა, რაც საკმარისია საწარმოს გრძელვადიანი საწარმოო ეფექტიანი ფინანსური საქმიანობის უზრუნველსაყოფად.

-საქართველოში საბრუნავი კაპიტალის ეფექტურად გამოყენების სრულყოფილად დახასიათებისათვის შემდგომი კვლევა ჩავატარეთ საქართველოს ეკონომიკისათვის მთლიანად და მისი შემადგენელი ისეთი უმნიშვნელოვანესი დარგისათვის, როგორცაა მრეწველობა, ხოლო საბრუნავი კაპიტალის მენეჯმენტის სრულყოფის მიზნისგან გამომდინარე კონკრეტული ფირმისათვის, გამოკვლევა და შესაბამისი გამოთვლები ჩავატარეთ ფირმის მაგალითზე. კერძოდ სს „ელექტროვაგონშემკეთებელი“ ქარხნის მაგალითზე.

-მრეწველობაში საბრუნავი კაპიტალის ოპტიმალური თანაფარდობის განსაზღვრისათვის შემუშავებულია ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელი. განზოგადოებულ მაჩვენებლებად, კრიტიკულუმებად ავიღეთ ბრუნვის სიჩქარე და მასალატევადობა. დავადგინეთ, რომ მრეწველობაში წარმოებული პროდუქციის ერთი მლ. ლარით ზრდა იწვევს საბრუნავი საშუალებების ბრუნვის სიჩქარის ზრდას 33-ჯერ, ხოლო ინვესტიციების ზრდა იწვევს საბრუნავი საშუალებების ბრუნვადობის ზრდას 32-ჯერ.

-დამამუშავებელ მრეწველობაში წარმოებული პროდუქციის მოცულობის ერთი მლნ-ით ზრდა იწვევს მასალატევადობის ზრდას 127-ჯერ. მშპ-ს ზრდა ერთი მლნ. ლარით იწვევს მასალატევადობის ზრდას 47-ჯერ.

-ქვეყანაში წარმოებული პროდუქციის ზრდა და მისი რეალიზაცია ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი ხელშემწყობი ფაქტორია. ძალზე მნიშვნელოვანი ფაქტორებია: საბაზრო ეკონომიკის განვითარება, ბიზნესის წარმართვის სიადვილე, რომელიც მცირე და საშუალო საწარმოების და მეწარმეობის განვითარებას უწყობს ხელს, ასევე ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემო. ყველა ამ ფაქტორის გათვალისწინებით მრეწველობის ზრდის მაჩვენებლების განსაზღვრა ხდება. თუმცა ყველაზე მნიშვნელოვანი ეკონომიკური მაჩვენებელი, რომელიც ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების დონეს შედარებით სრულად ასახავს სხვა მაჩვენებლებთან შედარებით არის მთლიანი შიდა პროდუქტი, ანუ ქვეყნის მიერ საანგარიშო წელს წარმოებული პროდუქციისა და მომსახურების საბაზრო ღირებულება.

ს.ს. ელექტროვაგონშემკეთებელი ქარხნიდან მოპოვებული ციფრობ-რივი მონაცემების აღებული ცხრა მაჩვენებლიდან მხოლოდ მომუშავეთა რიცხოვნობასა და საერთო შემოსავლებს შორის აღმოჩნდა მჭიდრო კორელაციური დამოკიდებულება.

-საკითხის შესწავლამ გვიჩვენა, რომ საბრუნავი საშუალებების მართვის საქმეში ზოგიერთ საწარმოებში სრული გაუგებრობაა. ამასთან დაკავშირებით აუცილებელია თითოეულმა საწარმომ, გაერთიანებამ გაითვალისწინოს, რომ საბაზრო ურთიერთობათა პირობებში საბრუნავი საშუალებების მართვის ერთ-ერთი მთავარი საკითხი სწორედ დაგეგმვაა.

-თითოეულმა საწარმომ საფინანსო დაგეგმვის დროს თავიდან უნდა განსაზღვროს საბრუნავი საშუალებების საჭირო ოდენობა, თუ რა ოდენობის სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობის მარაგი იქნება საჭირო იმისათვის, რომ მან უზრუნველყოს პროდუქციის (სამუშაოების, მომსახურების) წარმოება და რეალიზაცია. ასევე აუცილებელია დამატებითი სეზონური საჭიროების განსაზღვრა.

-აუცილებელია განხორციელდეს კონტროლი საბრუნავი საშუალებების ეფექტიანად გამოყენებაზე. პირველ რიგში აუცილებელია ოპერატიული კონტროლის განხორციელება შემუშავებული გეგმიური მაჩვენებლების თითოეულ საწარმოო ერთეულამდე, საწარმოს ქვედანაყოფებამდე დაყვანაზე და საწარმოო ვალდებულებათა შესრულებაზე, აგრეთვე სასაქონლო-მატერიალურ ფასეულობათა მარაგის და დანახარჯის მდგომარეობაზე.

-საბრუნავი საშუალებების გამოყენებაზე კონტროლის ერთ-ერთი იარაღია საბრუნავი საშუალებების ანალიზი, რომელიც ძირითადად საბუღალტრო ბალანსის საშუალებით ხორციელდება. ანალიზმა უნდა მოიცვას ისეთი საკითხები, როგორცაა საბრუნავი საშუალებების სტრუქტურა, მათი რაციონალური განლაგება წარმოებისა და მიმოქცევის სფეროების მიხედვით, საკუთარი საბრუნავი საშუალებების, ბანკის კრედიტების გამოყენება, მარაგის და დანახარჯების მდგომარეობა, დებიტორები, კრედიტორები, საწარმოს გადახდისუნარიანობა, საბრუნავი საშუალებების

ბრუნვადობა და სხვა.

-ამასთან აუცილებელია შემუშავდეს ზოგადი პრინციპები საბაზრო ურთიერთობათა პირობებში საწარმოთა საბრუნავი საშუალებების მართვის შესახებ, რაც ერთგვარი ორიენტირი იქნება საწარმოებში საბრუნავი საშუალებების მართვის ახალი სისტემის დანერგვისათვის.

-ბიზნესის ეფექტური მსვლელობის უზრუნველსაყოფად მენეჯერები უნდა ცდილობდნენ ხარჯების თავიდან აცილებას. მაშასადამე საბრუნავ კაპიტალზე მიღებულ გადაწყვეტილებას არა ერთჯერადი, არამედ პერმანენტული ხასიათი უნდა გააჩნდეს.

-საბრუნავი კაპიტალი შემადგენელი ნაწილების ჭრილში წარმოდგენილია როგორც ნორმატიული ანუ საგემო მაჩვენებლების სახით. ნორმატივებს ადგენენ განსაზღვრული წლის ბოლოს ნორმირებული საბრუნავი სახსრების ყოველი სახეობის მიხედვით. საბრუნავი კაპიტალის ფაქტიური სიდიდის ყოველგვარი გადახრა განაპირობებს უარყოფით შედეგებს; მისი სიჭარბე იწვევს საბრუნავი სახსრების გამოყენების შემცირებას, ხოლო ნაკლებობა შეიძლება გახდეს საწარმოო პროცესის ჩაშლის მიზეზი.

-ზენორმატიული თანხები განაპირობებს დამატებითი წყაროების მოზიდვას, ნიშნავს საბრუნავი კაპიტალის გაყინვას, მისი ბრუნვადობის შენელებას. საბრუნავი კაპიტალის ნორმატივების ცვლილებების გათვლა მისი ცალკეული სახეების მიხედვით შეიძლება განხორციელდეს მათი სიდიდეების შედარებით საკვლევი პერიოდის ბოლოსა და დასაწყისში. საკუთარი საბრუნავი სახსრების ზრდა, როგორც წესი, არის პროდუქციის წარმოების სიდიდის ზრდის შედეგი. ხოლო შემცირება - წარმოების მოცულობის შემცირების შედეგი, მისი სტრუქტურის შეცვლის შედეგი და დამოკიდებულია მოგების შესაძლო გადიდებაზე მიმდინარე წელს, მისი გამოყენების მიმართულებებზე.

-საბრუნავი სახსრების შევსება შეიძლება განხორციელდეს ძირითადად მიღებული მოგების ხარჯზე. მოგების თანხა აკუმულირდება საწარმოს დაგროვების ფონდში, რომელიც იქმნება წმინდა მოგებისაგან. მოგების სიდიდე, რომელიც მიდის საბრუნავი

კაპიტალის შევსებაზე და საბრუნავი სახსრების ნორმატივების ზრდის დაფარვაზე, დამოკიდებულია მოგების შესაძლო გადიდებაზე მიმდინარე წელს, რომელიც მიმართულია მის გამოყენებაზე და საბრუნავი სახსრების ნორმატივების ცვლილებებზე.

-მყარი პასივები არის საკუთარის საბრუნავი სახსრების დაფარვის წყარო მხოლოდ ზრდის თანხით. მოცემული წყარო, არსებითად, არის საკრედიტო დავალიანება. დებიტორული დავალიანების დაფარვის წყარო არის საკრედიტო დავალიანება მისი სხვადასხვა სახეებით. ეს განაპირობებს ძვრებს საბრუნავი სახსრების ფორმირების წყაროების სტრუქტურაში. კერძოდ კი საკუთარი საბრუნავი სახსრებით დაბალ უზრუნველყოფას.

-საკუთარი საბრუნავი კაპიტალის საკმარისობა შეიძლება შეფასდეს საკუთარი წყაროების მარაგების უზრუნველყოფის კოეფიციენტების მეშვეობით. საკუთარი სახსრებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტით და მარაგების ფორმირების წყაროების ავტონომიის კოეფიციენტით.

-საბრუნავი კაპიტალის გამოყენების ეფექტიანობა ახასიათებს მისი ბრუნვის სიჩქარეს და პროდუქციის თვითღირებულების შემცირებას, რაც უფრო ჩქარა გადავა სახსრები ერთი ფორმიდან მეორეში, მით უფრო ნაკლები სახსრებია საჭირო საწარმოსათვის პროდუქციის წარმოებაზე. ბრუნვადობის მაჩვენებლები აუცილებელია.

კაპიტალის ბრუნვადობის დაჩქარების ძირითადი გზებიდან შეიძლება გამოიყოს შემდეგი:

- საწარმოო ციკლის ხანგრძლივობის შემცირება წარმოების ინტენსიფიკაციის ხარჯზე;

- მატერიალურ-ტექნიკური მომარაგების ორგანიზაციის გაუმჯობესება წარმოების საჭირო მატერიალური რესურსებით შეუფერხებელი უზრუნველყოფის მიზნით და კაპიტალის მარაგის სახით არსებობის დროის შემცირებისათვის;

- პროდუქციის გადმოტვირთვის პროცესის დაჩქარება და საანგარიშგებო დოკუმენტების გაფორმება;

- სახსრების დებიტორულ დავალიანებაში ყოფნის დროის

შემცირება.

ამგვარად, საერთო მასალატევადობა დამოკიდებულია წარმოებული პროდუქციის სტრუქტურაზე, ერთეული პროდუქციის წარმოებაზე დახარჯული მასალების ნორმაზე, მატერიალური რესურსების ფასებსა და პროდუქციის გასაცემ ფასებზე.

ხელმძღვანელის კომუნიკაციური უნარების კვლევის საფუძველზე შეიძლება გამოიყოს:

- საერთო კომუნიკაციური უნარები, რაც აუცილებელია ცხოველმყოფელობაში. ეს არის საკუთარი ქცევის, განწყობის, ყურადღების, მეტყველების მართვა.

- სოციალური კომუნიკაციური უნარები, რაც აუცილებელია პროფესიულ საქმიანობაში. აქ იგულისხმება საკუთარი თავის ფლობის, საკუთარი ემოციური მდგომარეობის კონტროლისა და კორექტირების უნარი.

დისერტაციის ძირითადი შედეგები გამოქვეყნებულია შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. **”სტატისტიკური დაკვირვების არსი და ძირითადი ამოცანები”.** სამეცნიერო-ძიებანი, ტომი 1, ილია ჭავჭავაძის სახელობის თბილისის უნივერსიტეტი, თბილისი, 2005 წ.
2. **”სტატისტიკური მაჩვენებლები და სტატისტიკური სიდიდეები საბაზრო ეკონომიკის პირობებში”.** სამეცნიერო ძიებანი, ტომი 3, ილია ჭავჭავაძის სახელობის თბილისის უნივერსიტეტი, თბილისი, 2007 წ.
3. **”საწარმოს საბრუნავი კაპიტალის შემადგენლობა, მართვის სტრუქტურა და ლოგისტიკური სისტემები”.** პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი, თბილისი 2010 წ.
4. **”ფირმების საბრუნავი კაპიტალის ეფექტური მენეჯმენტი”.** სტუ-ის ეკონომისტთა ასოციაცია ჟურნალი ”სოციალური ეკონომიკა”, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები, თბილისი 2011წ.

5. "საბრუნავი კაპიტალი ფირმის მენეჯმენტის ყურდღების ცენტრში".
სამეცნიერო-ტექნიკური ჟურნალი "ტრანსპორტი და
მანქანათმშენებლობა" № 4 (22) 2011წ.

Abstract

The problems of effective use of floating capital's (current assets) and the directions of their solving are considered in the thesis work. Floating capital is the necessary attribute of the enterprise, it is represented by the significant share in the production prime cost and respectively is reflected in the price of obtained production, therefore its effective use determines the competitiveness of production companies. The mentioned fact points at the high topicality of the research.

In the literature review of the thesis work are considered the opinions of various researchers concerning the content of the notion of floating capital. Some authors consider the notion of "production potential" as the determining category, but production potential should be understood as the possibility of production of outputs. Despite of this fact, it is better to use the notion of "resource potential" in this case. Resource potential means the possibility of existence of one certain kind of resources, namely the existence of floating capital. Under current conditions there are several options of floating capitals' assessment. We share the view of a number of economists who represent floating capital's forms in terms of the following conditions: in particular, the content and structure of floating capitals; determination of demand for floating capital; discovery of sources of floating capital's formation; floating capitals' optimization and the efficiency of floating capitals' use.

There are several options of floating capital's assessment under current conditions, one of them is based on the value appraisal, that has been proven by a variety of economists, namely, S.A. Battelore, S. Belton, K.M. Bond, I.I. Lukin, A.M. Onishenko, B.I. Paskhaver and others. The second method is based on the determination of quantitative approaches and foresees the determination of floating capitals' effect on the production results. In this case it is necessary to represent economic management of floating capitals from the viewpoint of positive results of management, as well as of deficiencies of management and its negative results. All this requires the elaboration of floating capitals' management system in the process of market relations' establishment.

In opinion of some authors the assets inserted in the reserves and production should be added to floating capitals, however it possible to represent floating capitals' classification according to planning degree (like normalized and unnormalized floating capital). It is connected with the requirements of manufacturing practice and commitment to the intensive factors of development.

In the second chapter – “Mercantile exchanges and their role in the industrial enterprises' supply with floating capitals” is considered the role of exchanges in the supply with floating capitals. We have noted that historically the mercantile exchange is, wherein the demand and supply are high and the country, which establishes market economy, surely should have mercantile exchange. Exchange's functioning will promote the development of national economy, creation of up-to-date wholesale market and establishment of competitive environment.

The research with the purpose of comprehensively description of Georgia's floating capitals has been carried by us both for the economy of Georgia as a whole and for such extremely important component field of economy, like the industry is, while proceeding from the objectives of perfection of floating capitals' management the research and respective calculations have been implemented for specific companies by the example of JSC “Electrovagonshemketebeli”.

The mentioned enterprise is the oldest in the entire Caucasus, its history, as well as present day is in close relationships with Georgian Railway and, respectively, with Georgian transport. Among nine indicators taken from digital data obtained at JSC “Electrovagonshemketebeli” the close correlation dependence has been discovered only between the number of employees and total profit. Mathematical model construction through the example of the mentioned enterprise already lost its point. The mentioned fact should be explained by the circumstance that over the number of years the situation around electric car’s repair production was very unstable. The total profit is not basically depended on the other significant technical and economic parameters of production, and that should be explained by unstable efficiency of the mentioned enterprise, in contrast to average performance of the industry, in which the determination of regularity of dependence is more possible and the model reflects the real situation with higher probability.

In this work we tried to research and analyze substantial content and appraisal indices of inner management of the company, to analyze current system of building-up of organization structure of inner management, its merits and demerits, to review them and to establish our view concerning the prerequisites of optimal structure’s building, to classify factors acting on the organization structure of the management, to consider and offer the models of intercompany management optimization, to determine and characterize the effect of company’s external and internal environment on the mechanism of management’s perfection, to determine the criteria of inner management estimation and general indices.

Our inquiry showed that in some enterprises there is a complete misunderstanding concerning floating assets’ management. In this regard is necessary that every single enterprise, corporation took into account the fact that under market relations’ conditions namely the planning is the one of the key issues of floating assets management. In the countries with advanced market economy especial attention is paid to the financial planning and among them, to the planning of floating assets. At the same time is necessary to elaborate general principles concerning the management of floating assets

in operation under market relations' conditions that will be certain orienting point for introduction of new system of floating assets' management.

The efficiency of floating capitals is expressed by overall technical and economic parameters of the field itself, as well as of the enterprise or company, but we discussed to a considerable extent about the efficiency of floating capitals themselves, based on such generalized parameters, like floating capitals rate, the period of time for floating capital's one turnover and material consumption. Among these indicators the period of time for one turnover of floating capitals is depended on the rate of turnover, i.e. they determine each other, therefore in our case was expedient to take only the rate of floating capitals turnover and material consumption as the generalized indicator, criterium of the efficiency of floating capitals.